

DANMARKS RAASTOFPROBLEM OG LANDBRUGSPRODUKTION

FOREDRAG I NATIONALØKONOMISK FORENING DEN 15. OKTOBER 1935

AF JØRGEN PEDERSEN

VI ved alle, at Danmark er et med Hensyn til naturlige Resourser meget ensidigt udstyret Land. Vi har ikke væsentlig andet Raastof end vor Landbrugsjord og vor Arbejdskraft. Vi mangler Metaller, Brændsel, Træ, Tekstilraastoffer og mange Kemikalier.

Som en ejendommelig Kontrast hertil staar det, at hele vor Livsførelse er baseret paa rigelig Adgang netop til alle disse Ting. I Virkeligheden lever vi her i Landet ganske paa samme Maade som i de Lande, hvor disse Varer findes inden for Landets Grænser. Vi har den almindelige vesteuropæiske Levelfod, og en væsentlig Formindskelse af vore Tilførsler af disse Varer betyder ikke blot en almindelig Sænkning af Levestandarden, men en Niveauforskydning — en Deklassering, som vil blive følt meget stærkt og give Anledning til ødelæggende sociale Kampe.

Hertil kommer yderligere, at hele vort Produktionsapparat er indrettet paa Brugen af disse fremmede Ting. Dette betyder, at manglende Tilførsler ikke blot fører til en Nedsættelse af Levelfoden, men hindrer os i fuldt ud at udnytte de Ressourser vi har til Mildnelse af Vanskelighederne. De Boliger, vi er vant til at bygge, kræver en Indførsel af udenlandske Raamaterialier paa 20—30 pCt. af de egentlige Byggeomkostninger; kan vi ikke faa disse Varer, staar Byggevirkomheden stille. Vi kan ikke lave Klæder her i Landet uden Indførsel af Uld og Bomuld o. s. v.

Manglende Tilførsler betyder med andre Ord Arbejdsløshed.

Disse Kendsgerninger viser den uhyre Betydning Udenrigshandelen har i Danmark. Saalænge vor Nettoeksport er stor nok til at dække ikke blot vor Raavareimport, men kan tillade Import af Varer, som uden større Vanskelighed kan laves her i Landet, eller som vi uden væsentlig Savn kan undvære, tænker vi ikke

synderlig paa Eksporten, dens Grænseudbytte er lille¹⁾. Naar Eksportindtægterne svigter, og den Indskrænkning af Importen, som dette medfører, begynder at gaa ud over de mere ædle Dele af Importen, viser Problemet sig i sin hele Alvor.

Det er en saadan Situation, vi nu befinder os i. Vi ved, at den Ekspansionspolitik, som vi med Held har drevet siden Begyndelsen af 1933, ikke kan føres videre, ja ikke kan opretholdes. Den medførte i 1934 en Nedgang i vore Valutareserver paa 60—70 Mill. Kr. Beløbet kan efter Sigende ikke tilvejebringes gennem en mere haardhændet Begrænsning af Importen af Industrivarer, som vi selv kan lave eller undvære; man er skredet til en Begrænsning ogsaa af Raastofimporten, og samtidig har Nationalbanken indledet en ret kraftig Kreditindskrækningspolitik for paa den Maade at sætte en Del af Erhvervslivet istaa og formindske Efterspørgselen efter Raastoffer og andre importerede Varer. Det er, hvad Dr. Ivar Jantzen kalder at drive Rotterne ud af Huset ved at sulte Beboerne.

Under disse Omstændigheder turde det være en vigtig Opgave at spejde efter Muligheder for at drive en mere rationel Form for Rottejagt. Spørgsmaalet er med andre Ord: Hvorledes kan vi skaffe Basis for vore Raastoftilførsler i Fremtiden.

Teoretisk set er der forskellige Muligheder. Nogle af dem er imidlertid allerede udtømt. Vi kan saaledes ikke, hævdes det, yderligere indskrænke Importen af færdige Industrivarer, fordi denne betinger vor Eksport. Vi kan heller ikke væsentlig øge vor Eksport uden at modtage færdige Industrivarer til Gengæld. Der er imidlertid en Gruppe af Varer, nemlig Importen af Korn og Foderstoffer til Landbruget, som ikke i væsentlig Grad er inkluderet i vore Aftaler, og det Spørgsmaal, som her skal behandles, er da, hvorvidt det er muligt og ønskeligt at erstatte denne Import, der i 1934 udgjorde ca. 150 Mill. Kr., med en forøget Produktion af danske Planteprodukter.

Lad os først undersøge de tekniske Muligheder for at gennemføre en saadan Forøgelse af Produktionen med Henblik paa Erstatning af indført Korn. Det siger sig selv, at man ikke vil kunne opnaa synderligt ved en Udvidelse af Kornarealet; thi en saadan maatte ske paa andre Afgrøders Bekostning. Det gælder om at gaa over til mere yderige Afgrøder. Og her er to Muligheder, nemlig Foderkartofler og Sukkerroer.

¹⁾ Cfr. Ivar Jantzen: Nogle Betragtninger over Planøkonomiens Forudsætninger. Nationaløkonomisk Tidsskrift. 1933. S. 171.

Ved Hjælp af egnede Kartoffelsorter vil det efter de sagkyn- diges Udtalelser være muligt paa en ha middelgod Jord at avle en Afgrøde, der har en Foderværdi, som svarer til ca. 75 Htk. Korn, og da en normal Kornhøst er ca. 30 Htk., vil man altsaa opnaa en Forøgelse af Udbyttet paa ca. 150 pCt. ved en Ombyt- ning af Kornareal med Kartoffelareal. Ganske det samme Re- sultat kan naas ved Dyrkning af Sukkerroer. Ønsker man at er- statte en Kornimport paa f. Eks. 8 Mill. Htk. Korn, hvilket svarer til vor Import i 1934, skal man altsaa ombytte ca. 180 000 ha Kornareal med Kartoffler eller Sukkerroer; dette udgør ca. 15 pCt. af vort nuværende Kornareal, og selv om det skulde vise sig nød- vendigt at foretage en noget større Omlægning, maa man ind- rømme, at det vil være teknisk muligt at forsyne os selv med Kulhydrater inden for denne Grænse.

For det æggehviderige Foders, d. v. s. Oliekagernes, Ved- kommende er Vanskelighederne betydelig større. Der er imid- lertid i de senere Aar fremkommet Metoder, som gør det muligt at naa et Stykke frem ogsaa i denne Retning. Vore Lucerne-, Kløver- og Græsmarker indeholder betydelige Mængder af Pro- tein. Om Sommeren udnyttes disse Afgrøder fuldt ud ved Af- græsning, men ved den almindelig anvendte Høberedning til Vinterfoder gaar en væsentlig Del af Foderværdien tabt, nemlig ca. 35 pCt. Ved kunstig Tørring af det grønne Materiale eller ved Insilering, d. v. s. Opbevaring af det grønne i Beholdere ved Tilsætning af Syre, kan man bringe Tabet ned til 10 à 15 pCt.¹⁾, saaledes at man altsaa ved Anvendelse af en af disse Metoder kan forøge Foderværdien med ca. 30 pCt. Hvor langt man kan komme ad denne Vej lader sig vanskeligt afgøre. En bedre Kon- servering af det Materiale, der nu bruges til Hø, skulde kunne medføre et forøget Udbytte, der erstatter ca. $\frac{1}{3}$ af det nuværende Kraftfoderforbrug. Men yderligere Fremgang kan naas ved en Forbedring af de paagældende Arealer, og Udtalelser af Sagkyn- dige tyder ogsaa paa, at Ensileringen muliggør en bedre Udnyt- telse af Arealerne ved at anvende flere Slæt, end Høberedningen tillader.

Foruden disse produktionstekniske Spørgsmaal er der ogsaa fodringstekniske Hensyn at tage. Det ser imidlertid ud til at disse ikke vil lægge Hindringer i Vejen. Kogte Kartoffler danner inden- for en ret vid Grænse (20—40 pCt. af Foderet) et udmærket Fo-

¹⁾ Se K. Skovgaard: Landbrugets Æggehvideforsyning, Sjællands Stifts Land- brugstidende 1935, Nr. 9.

der til Svin; det samme gælder Sukkerroer. Om Insilagen gælder det, at skal den træde fuldt ud i Stedet for Oliekager, bliver Foderet for vandholdigt, hvis det skal anvendes sammen med det sædvanlige Kvantum Roer, men her er Mulighed for at erstatte disse med Sukkerroer, hvis Vandindhold kun er halvt saa stort. Dertil kommer, at man ved Fodring med Sukkerroer kan forøge Roefoderet og derved yderligere spare Kraftfoderet¹).

Man tør derfor sige, at saavel produktionsteknisk som fodringsteknisk er det muligt at erstatte vor nuværende Kornimport med hjemmeproduceret Foder, mens man med Hensyn til Oliekagerne vil kunne erstatte en væsentlig Del af vor nuværende Import.

Det næste Spørgsmaal bliver: Vil en saadan Omlægning være økonomisk?

Lad os først anlægge et rent rentabilitetsmæssigt Synspunkt: Kan det betale sig for Landmanden at foretage Omlægningen?

Efter Det landøkonomiske Driftsbureaus Beretning for Regnskabsaaret 1932—33 udgjorde Produktionsomkostningerne pr. Foderenhed 11,1 Øre for Korn, men 7,5 Øre for Sukkerroer. For Kartofler kan Driftsbureauets Tal ikke direkte anvendes, fordi det drejer sig om Spisekartofler, hvis Mængdeudbytte er langt mindre end Foderkartoflernes. Hvis man imidlertid gaar ud fra, at de Omkostninger pr. ha, Driftsbureauet anfører for Kartofler, ogsaa vil gælde Foderkartofler, og regner man med et Høst-udbytte af disse paa 300 Htk. med et Tørstofindhold paa 25 pCt., altsaa 7500 Foderenheder, faar man en Pris pr. Foderenhed paa godt 9 Øre, altsaa ihvert Fald ikke dyrere end Korn.

Med Hensyn til de omtalte Metoder til bedre Konservering af Grøntfoder, da kommer K. Skovgaard i den fornævnte Afhandling til det Resultat, at den kunstige Tørring giver et dyrere Foder end Oliekagerne, mens Insileringen giver et billigere Foder.

Det skulde herefter være fordelagtigt for Landmændene allerede under de nuværende Forhold at foretage Omlægningen. Hermed stemmer det, at der faktisk ogsaa er en Udvikling igang i denne Retning. Sukkerroearalerne til Foderbrug har længe været i Stigning. Insileringen er næppe kommet ud af Forsøgsstadiet, men der er næppe Tvivl om, at den vil vinde frem i de kommende Aar.

¹) Se nærmere herom Wenzel Eskedal: Vore Husdyrs Fodring under de nuværende Produktionsforhold, D. A. G.'s Skrift 1933 og Danske Forsøg med Konservering af Græsmarks- og Grøntfoderafgrøder, Beretning fra N. J. F.'s Kongres i København Juli 1935.

Naar Udviklingen ikke er gaaet hurtigere og ikke kan ventes at gaa hurtigere, saa ligger det — foruden i Landmændenes naturlige Konservatisme — i, at Grænseomkostningerne rimeligvis er stærkt stigende ved en Overgang til disse Afgrøder; det gælder navnlig Overgang fra Korn til Kartoffler eller Sukkerroer.

Disse er jo nemlig meget arbejdskrævende Afgrøder. Paa Basis af Regnskabstallene kan man beregne, at den foran nævnte Ombytning af 180 000 ha Kornareal med Kartoffelareal vilde kræve en Merbeskæftigelse i Landbruget paa ca. 18 000 »Helaarsarbejdere«, og da det drejer sig om udpræget Sæsonarbejde, vilde der udkræves 50—60 000 Arbejdere i Sæsonen. Det er sikkert dette store Arbejdsforbrug, som har været den væsentligste Hæmsko paa Udviklingen i denne Retning; det har kun været muligt at faa den nødvendige Arbejdskraft til Priser, der gjorde Udvidelsen ufordelagtig.

Der er i det hele taget Grund til at spørge, om det overhovedet vilde være muligt i givet Fald at fremskaffe denne Arbejdsstyrke. Hertil skal svares, at man næppe behøver saa stort et Tal, som den ovennævnte Beregning giver. For det første har de mindre Landbrug gennemgaaende rigelig Arbejdskraft i Familiemedlemmerne. Disse vil kunne udnyttes til det yderste under en kort Sæson, saaledes at kun ringe Mængder af fremmed Arbejdskraft behøves. Ogsaa de store Brug vil naturligvis kunne udnytte Arbejdskraften noget stærkere end normalt under Sæsonen. Men dernæst er der utvivlsomt rundt om i Landdistrikterne en Mængde Mennesker, der normalt ikke optræder paa Arbejdsmarkedet: Gamle, mindreaarige, delvis invalide samt gifte Kvinder, men som lokket af god Betaling vilde melde sig til Tjeneste ved saadant Arbejde. Ikke desto mindre er der næppe Tvivl om, at det vil blive nødvendigt at tiltrække Arbejdskraft fra Byerne, og det kan kun ske til væsentlig højere Lønninger end dem, der normalt betales af Landbruget.

I Betragtning heraf vil det let indses, at den tilsyneladende Fordel, der er ved at gaa over til disse Afgrøder, hurtig forsvinder, og man kan derfor ikke vente, at Omlægningen skal tage Fart ud fra Landmændenes Rentabilitetsberegninger. Med Inslagen stiller det sig maaske noget anderledes, men her spiller jo Forsigtigheden overfor det uprøvede en stor Rolle, ligesom ogsaa de dog ikke særlig store Udgifter til Siloanlæg danner en Hindring for en hurtig Udvikling.

Mange vil imidlertid ræsonnere: Nuvel, kan det ikke betale sig for Landmændene at gaa længere ad disse Veje end sket er, saa er det Bevis paa, at denne Omlægning er uøkonomisk.

En saadan Betragtning er imidlertid uholdbar. I et liberalt, frikonkurrerende Samfund, kan man *med en vis Ret* tale om at lade Rentabiliteten være afgørende for Produktionens Omfang og Retning, selv om man har Nationens samlede Realindtægt for Øje. Men vi lever ikke i et saadant Samfund. Gennem den Kontrol med Udenrigshandelen, som føres gennem Valutacentralen og gennem en Række andre Regeringsforanstaltninger, bestemmes i Virkeligheden de forskellige Samfundsklassers og Erhvervs Indtægtsforhold. At et Erhverv eller en Produktionsgren er urentabel behøver derfor ikke at betyde, at det eller den bør reduceres; det er i første Række kun et Vidnesbyrd om, at Staten ikke har begunstiget den; maaske fordi Regeringen har ment, at Produktionen alligevel en lang Tid vilde blive fortsat, eller fordi man ikke har vurderet den paagældende Produktionsgren højt nok.

Det er denne Omstændighed, der gør det nødvendigt at give sig til at undersøge ud fra Formaalet: Den størst mulige Nationalindkomst (eller noget lignende), hvilke Produktionsgrene, der bør hæmmes, og hvilke, der bør fremmes; man kan slet ikke længer slaa sig til Taals med deres af de øjeblikkelige politiske Forhold skabte Rentabilitetsforhold som Rettesnor.

Hvorledes stiller den nævnte Omlægnings Økonomi sig ud fra dette Synspunkt?

Vi saa, at det, der stillede sig i Vejen for en Udvidelse af Produktionen af Kartoffler og Sukkerroer til Foderbrug først og fremmest var stigende Lønninger, naar Arbejdskraft skulde tiltrækkes i stort Omfang. Hvis det nu var saaledes, at denne Arbejdskraft skulde tages fra anden Virksomhed, saa maatte man overveje, hvorvidt den paa det paagældende Sted gjorde større Nytte, men dette ligger ikke for. Der er og har gennem en længere Aarrække været ledige Arbejdere nok at tage af, og den Lønstigning, der bliver Tale om som Følge af Udvidelsen, indtræder blot, fordi de paagældende ledige Arbejdere har en højere Tarif end den, der normalt betales efter i Landbruget. Det bliver derved reduceret til et fiskalt Spørgsmaal: Hvor mange Penge skal der tilføres Landbruget, for at det kan betale disse Lønninger? De »reelle« Omkostninger, d. v. s. det Offer, der maa bringes for at faa det nævnte Arbejde igang, er lig 0, ja, det er vel endda

sandsynligt, at de hidtidige arbejdsløse vil føle forøget Velvære ved paany at blive inddraget i Produktionslivet.

Men forinden vi slipper denne Betragtning, maa vi se paa, hvad Udbyttet af denne Omflytning af Arbejdsløse til Produktion af en Erstatningsvare for Import vil blive. Jeg vil her henvise til de indledende Bemærkninger angaaende Eksportens Betydning. Det, der sker ved at producere en Vare til Erstatning for en importeret Vare, er i Virkeligheden det samme som at sætte de paa-gældende Arbejdere til at grave Kul eller Jern ud af den danske Muld. Denne Produktion vil med andre Ord danne Basis for en stærkt forøget Produktion i Indlandet, *saalænge vi maa holde en Del af Befolkningen ubeskæftiget paa Grund af Raastofmangel.*

Lad os sige, at vi ved Forbedring af vor Valutabalance med 60 Mill. Kr. kunde skaffe varig Beskæftigelse til 50 000 Arbejdsløse med Indtægt paa f. Eks. 3000 hver. Produktionen af indenlandske Raastoffer for 60 Mill. Kr. vilde da betyde en Forøgelse af Nationalindtægten paa ca. 150 Mill. Kr.

Set fra dette Samfundssynspunkt vil da en saadan Udvidelse af Produktionen være overordentlig produktiv.

Spørgsmaalet om, hvad der er ønskeligt, er naturligvis et rent politisk Spørgsmaal; det maa bedømmes — og vil blive bedømt — ud fra en Betragtning af, hvilke Samfundsklasser man ønsker at begunstige, men hvis man vil akceptere det som et Formaal, at afskaffe Arbejdsløsheden ved at sætte de arbejdsløse til produktiv Virksomhed, kan der ikke være Tvivl om, at man, som Forholdene ligger i Øjeblikket, skal fremme den Omlægning og Udvidelse af Landbrugsproduktionen, som her er Tale om. Derimod kan der diskuteres om ved hvilke Midler og i hvilket Tempo, denne Udvikling bedst fremmes.

Det mest nærliggende Middel vilde maaske være simpelthen at yde Tilskud til de paagældende Afgrøder, f. Eks. pr. Arealenhed af Foderkartofler og Sukkerroer til Foderbrug og pr. Kubikmeter Insilage.

Bortset fra alle de Ulemper, en saadan Fremgangsmaade vilde have med Hensyn til Kontrol, ikke mindst med, at Arbejdet udførtes med Økonomi, vilde den som eneste Middel være uanvendelig, fordi denne Omlægning af Produktionen vilde faa Ulemper langt ud over de Arealer, der anvendtes til de nye Afgrøder. Skal Landbruget forøge sin Arbejdsstyrke væsentligt, vil det betyde en Stigning i hele Løn niveauet i Landbruget og dermed fordyre ogsaa de øvrige Driftsgrene.

Herfor vil det selvfølgelig være nødvendigt at kompensere Landbruget.

Jeg tror i det hele taget, man bør gøre sig klart, at hvis man ønsker at opretholde, ja, udvide Landbruget, fordi det er vigtigt af Hensyn til vor Levestandard, saa maa man ogsaa gøre Landbruget rentabelt, d. v. s., man maa sikre Landbrugerne saadanne Indtægter, at de kan betale Arbejdslønnene som andre Erhverv, selv opnaa normale Arbejdsindtægter samt derefter forrente den Kapital, der er nødvendig til Driften og den Jordværdi, som er betinget af Jordernes indbyrdes Kvalitet.

Hvis Landbrugets Indtægter ikke kan dække disse Udgifter, vil der være en Tendens til at likvidere det; man vil vandre bort til andre Erhverv, naar Lejlighed gives, og man kan i hvert Fald ikke vente Udvidelse.

Man bør formentlig, hvis man vil drive den Udvikling frem, som her er antydet, samtidig tilstræbe at bringe hele Landbrugs-spørgsmaalet i Orden. Den øvrige Befolkning vil blive nødt til at opgive den store Fordel, den hidtil har nydt af Landbrugs-krisen og maa maaske endda yderligere afgive noget derud over. Det maa paa Forhaand synes en ganske uholdbar Tilstand, at Størstedelen af Befolkningen skal være bedre stillet end nogen-sinde, netop under en økonomisk Krisetilstand — eller bestaar denne Krise maaske netop for en Del deri, at dette er Tilfældet.

Det vil formentlig ogsaa være en Trøst for de Samfundsklasser, der maa afgive noget, at det ikke i første Række skal være til Landbrugerne, men til deres Arbejdere og til dem, der nu er arbejdsløse, og som vil komme i Virksomhed, naar vor Raastof-basis udvides.

Spørgsmaalet er imidlertid stadig, hvorledes man bedst opnaar det opstillede Maal. Jeg tror, at man skal følge tre Principer ved den praktiske Gennemførelse:

1) Man skal forhøje Priserne paa de importerede Raavarer, Korn og Foderstoffer, som man ønsker erstattet, og 2) man skal yde Tilskud til saadanne Kapitalanlæg, som Omlægningen maatte nødvendiggøre, 3) de Midler, der indkommer ved Afgifterne, skal i videst mulig Udstrækning fordeles til Landbrugerne i Forhold til denne Udvidelse af de Produktionsgrene, man ønsker fremmet.

Ad 1. Ved at forhøje Prisen paa Korn opnaar man to Ting; man lægger et Pres paa Forbrugerne til at gaa over til Erstatningsfoder og man gør dettes Produktion mere rentabelt. Forhøjer man f. Eks. Kornprisen fra 10 til 15 Kr., betyder det ved Korn-

dyrkning en forøget Bruttoindtægt paa 150 Kr. pr. ha. men ved Sukkerroer eller Foderkartofler paa 375 Kr. pr. ha¹⁾).

Der bliver endvidere derigennem Mulighed for, at Virkningen af den almindelige Lønforhøjelse i Landbruget, der især vil ramme det store Landbrug, vil blive kompenseret, og dette vil ske uden at lægge Beslag paa Statskassen, idet Brødforbrugerne kommer til at betale det; de maa derved afgive det meste af den Fordel, de i flere Aar har haft af det billige Brød. Synes man, at visse Samfundsklasser bør bevare den Fordel, de har opnaaet ved de lave Levnedsmiddelpriser, vil det rimeligste være at forhøje deres Understøttelse paa normal Maade. Faktisk varierer jo Understøttelsesbeløbene i stor Udstrækning med Priserne.

Hvor høj Kornprisen skal være er ikke noget principielt Spørgsmaal, men jeg vilde mene, at 15 Kr. vilde være passende, idet det vilde lægge et stærkt Pres paa Omlægningen.

Det maa dog naturligvis iagttages, at en saadan Prisforhøjelse ikke hæmmer de Produktionsgrene, som benytter Kornet som Raastof. Dette er Flæsk og Æg. Flæskeproduktionen kan i Øjeblikket med Lethed bære en Kornpris paa op til 20 Kr. pr. Td. Vi maa imidlertid regne med, at denne gunstige Pris ophører med Udløbet af den nugældende Englandstraktat; det vil da være nødvendigt at refundere Flæskeproducenterne saa stor en Del af Kornafgiften, som svarer til Forskellen mellem Flæskeprisen og 8 Gange Kornprisen.

Endvidere vil det være nødvendigt at refundere Tolden for Korn til Hønsfoder. Ægproduktionen bidrager i ikke ringe Grad til at styrke vor Valutabasis. I 1934 udgjorde Udførselsværdien ca. 80 Mill. Kr.; da der til Hønsfoder bruges ca. 6 Mill. Tdr. Korn, har Nettoudførslen været ca. 20 Mill. Kr., og saa har vi endda haft vort eget Æg- og Fjerkræforbrug gratis og Udførselen af Fjerkræ i Tilgift. Det vilde aabenbart være urimeligt at lægge denne Produktionsgren Hindringer i Vejen. Den arbejder i Konkurrence med Udlandet og vil ikke kunde bære nogen Forhøjelse af Importprisen paa Korn. Det vil let indses, at paa Grund af disse drawbacks vil Kornafgiften ikke give Penge. Vor Import udgør næppe væsentlig mere end Korn til Hønsehødet, og da det jo tilmed er Hensigten at fremtvinge en stærk Reduktion af Im-

¹⁾ Da Arbejdsudgiften inclusive Driftslederløn udgør ca. 90 og ca. 270 Kr. pr. ha henholdsvis for Korn og Kartoffler, vil det ses, at selv en meget stærk Stigning i Arbejdslønnen vil ikke kunne udligne Stigningen i Bruttoudbyttet for den højtydende Afgrøde.

porten, vil Resultatet blive, at Refunderingen af Tolden maa udredes af Statskassen. Hvis Kornprisen udenfor Landets Grænser skulde stige, falder Refusionen naturligvis samtidig bort.

Allerede Forhøjelsen af Kornprisen vil nødvendiggøre en Forhøjelse af Prisen paa Oliekager, idet der ellers vil ske en uhenigtsmæssig Forskydning i Forbruget fra Korn til Kager. Men Forhøjelse af Foderstofpriserne vil iøvrigt anbefale sig ud fra samme Betragtning som Forhøjelse af Kornprisen. Fordyrelsen af Raastoffet vil fremme Tendensen til at producere Erstatningsfoder. Det siger sig selv, at Refusion af Foderstofafgiften nødvendigvis maatte finde Sted, hvis ikke Smørproduktionen skulde blive reduceret. Men dertil burde man yderligere tilføje Mejeriproduktionen Midler, dels for at afbalancere eventuelt forøgede Omkostninger ved den ønskede Omlægning, dels for at gøre Produktionen mere lønnende, end Tilfældet har været. Det kunde passende ske ved Fastsættelse af en indenlandsk Smørpris paa 2,50 Kr. og en tilsvarende Mælkepris. Det er jo ikke væsentlig højere end den nu (^{18/10} 1935) gældende Smørpris, men denne Pris burde gøres til en national Minimumspris for det Tilfælde, at Prisen uden for Landets Grænser skulde falde. Derimod vil det næppe være hensigtsmæssigt at belægge Margarinen med Skat. Det er nok muligt, at en Forhøjelse af Smørprisen vil føre til en vis Formindskelse af Smørforbruget, men jeg ser ingen Ulykke heri, idet der bliver saa meget mere til Eksport, og vi har Brug for Eksportindtægterne. Der er noget højst besynderligt i, at vi har forøget vort Smørforbrug med ca. 50 pCt. under Krisen, samtidig med at vi har lidt under Valutamangel, vi burde vel snarere have formindsket vort Forbrug. Hvis man endda kunde hævde, at denne Udvidelse af Smørforbruget betød, at Befolkningens brede Lag havde forøget deres Forbrug af et sundt Levnedsmiddel, men det er næppe Tilfældet; Smør er stadig forbeholdt den mere velstillede Del af Befolkningen. De Penge, der indkom gennem disse Afgifter, maatte som nævnt tilføres Mejeribruget, og atter her burde det være Reglen, at de tilførtes paa en saadan Maade, at de sammen med Prisforhøjelsen fremmede den ønskede Omlægning. Da det imidlertid næppe vil være muligt helt at erstatte Foderkageforbruget med Insilage, og da det under alle Omstændigheder vil tage nogen Tid, inden dette kan ske, vil det dog ikke være tilraadeligt at fordele hele det Beløb, Afgifterne maatte indbringe pr. Kubikmeter produceret Insilage; jeg vilde ikke finde det tilraadeligt at gaa længere end til $\frac{1}{3}$

eller $\frac{1}{2}$ af Beløbet, mens Resten maatte fordeles paa Mælkeproduktionen.

Ad 2. Med de her nævnte Foranstaltninger vil det ses, at man fra to Sider har lagt et Pres paa Landmændene til at gaa over til den ønskede Produktion, nemlig ved Prisforhøjelsen og ved (for Smørrets Vedkommende) at uddele Afgiftsbeløbene delvis, eftersom man havde foretaget Overgangen.

Jeg har imidlertid nævnt, at Omlægningen kræver visse ganske vist beskedne, Kapitaludlæg, og at det sikkert vil være klogt, at Staten yder et kraftigt Tilskud til disse, saaledes at Mangel paa Kapital i intet Tilfælde kan danne Hindring for, at Overgangen fuldbyrdes.

Det drejer sig om Installering af Kogeanlæg til Kogning af Kartofler og om Bygning af Siloer. I første Tilfælde vil det aabenbart være nødvendigt, at Pengene til disse Tilskud tilvejebringes af Staten, idet Kornafgiften som nævnt næppe vil være tilstrækkelig til at refundere Tolden. Derimod er der naturligvis Mulighed for, at Pengene til Opførelse af Siloer kan tages af Mejeri-produktafgiften, saafremt denne Afgift indbringer noget, hvilket jo vil bero paa Verdensprisen paa Smør. Jeg vilde imidlertid mene, at det vilde være mere hensigtsmæssigt at skaffe samtlige disse Tilskud udefra.

Ad 3. Hvorvidt det udover de allerede nævnte Foranstaltninger vil være nødvendigt at foretage yderligere, maa bero paa, hvor stærkt man vil fremme Omlægningen, eller om man paa den nævnte Maade har skaffet Landbruget tilstrækkelige Indtægter til uforstyrret Arbejde. Skal Tilskud gives, maa det iagttages, at det nøje knyttes til Produktionen, og ikke som det hidtil har været Tilfældet, gives efter Trangskriterier.

Lad os til Slut prøve et lille Overblik over Tilvejebringelse af Midlerne til at fremme Omlægningen.

Forbrugerne kommer til at betale Fordyrelsen af Brødkornet. Disse Penge gaar direkte i det kornsælgende Landbrugs Lomme; herfra gaar de imidlertid formentlig atter ud til de paagældende Landmænds Arbejdere i Form af forhøjede Lønomkostninger.

Forbrugerne komme endvidere til at betale Mejeri-produktafgifterne. Beløbene fordeles efter Smørproduktion (eller Produktion af Raastoffet) og forholdsvis den største Del vil tilfalde det mindre Landbrug, der har forholdsvis det største Kvæghold. Da de mindre Landbrugere gennemgaaende ikke køber mere Korn,

end de bruger til Høns, og da Afgiften til dette Forbrug refunderes, lider de normalt ingen Tab ved Forhøjelsen af Kornprisen.

Resten af de Midler, der tilflyder Landmændene, nemlig 1) hel eller delvis Refusion af Korntold til Æg- eller Flæskeproduktion, 2) Tilskud til Kapitalanlæg, 3) eventuelle Tilskud direkte til Produktion maa udredes af Statskassen eller af særlige dertil opkrævede Skatter.

Her vil det være rimeligt, at man først anvender de forøgede Skatteindtægter, som selve Foranstaltningerne ved deres Forøgelse af Nationalindkomsten giver Anledning til. Tænker man sig f. Eks. en Besparelse paa Importen af Fodermidler paa 100 Mill. Kr. pr. Aar, vil dette kunne danne Basis for en Forøgelse af Nationalindtægten paa maaske 250 Mill. Kr., hvoraf antagelig mindst 25 Mill. Kr. vil gaa i Statskassen som forøgede Skatteindtægter. Men dernæst vil jeg ikke undlade at pege paa, at naar det gælder Foranstaltninger til Fremme af Nettoeksporten, synes det rigtige Middel at være en Beskatning af Importen. Drejer det sig om Færdigvarer, vil de fleste se det naturlige heri, men det gælder jo i Virkeligheden ogsaa Raavarer; hvad ødsles der ikke med Koks her i Landet, blot fordi de er billige i Forhold til vore Indtægter. Dette er udmærket, naar blot denne Import ikke stiller sig i Vejen for en mere nødvendig Anvendelse. Men dernæst giver Importbegrænsningen, som naturligt er, undertiden Anledning til unødvendig store Fortjenester i de Industrier, der arbejder for Hjemmemarkedet; denne Profit kunde holdes indenfor rimelige Grænser ved Hjælp af Told paa Raamaterialet.

Der vil saaledes ikke kunne opstaa virkelige — men kun politiske — Vanskeligheder ved at skaffe Midler til at fremme denne Omlægning. Søger man endelig dernæst at gøre Regnskabet op for de forskellige Samfundsklasser, saa vil det ikke kunne benægtes, at de Mennesker med faste Indtægter, der nu i en længere Aarrække har høstet Fordel af Landbrugskrisen, maa opgive denne Fordel, ligesom en Del Mennesker, der nu nyder ekstraordinær stor Profit, maa give Afkald paa denne.

Heroverfor staar imidlertid forskellige Goder: der vil blive lagt ordentlig Grund under Beskæftigelsespolitiken her i Landet. Nationalindkomsten vil stige derved, at de arbejdsløse atter sættes ind i Samfundets Arbejdsliv ved produktivt Arbejde, ikke blot ved uproduktive Nødhjælpsarbejder. Den særlige Karakter af det Arbejde, der her er Tale om, vil skaffe Beskæftigelse til en

Del Mennesker, der ellers ved Skæbnens Ugunst har været sat udenfor, nemlig alle, der ikke har deres fulde Arbejdsevne i Behold. Herved gives et Bidrag til Løsning af et af Tidens vanskeligste Spørgsmaal.

Hovedparten af de Penge, der tilføres Landbruget gaar tilbage til andre Erhverv som Produktionsomkostninger i Landbruget. Det gælder Leverandører af Maskiner og Anlæg og først og fremmest gælder det Landbrugets Arbejdere, hvis Løn hidtil har været unormal lav. At faa rettet denne Skævhed, der saa længe har voldt Vanskeligheder, vilde ogsaa være saare værdifuldt.
